

Vanhakantainen toimeentulo

Kartanon työväki eli vain rajoitetusti rahataloudessa. Pääosa elämän tarpeellisista asioista saatiin kartanosta tuotteina ja hyödykkeinä, jotka kukin vähensivät rahapalkan osuutta. Kartanosta sai hyvin vähän rahaa, mutta asunnon, polttopuut, sähkön ja ruoka-aineita sekä naiset joululahjaksi hamekankaan. Työväki piti possua, joku lehmää ja lammastakin, kalasti kartanon koskessa, viljelikin jotakin. Vähäinen rahapalkka meni kartanonherran isännöimään Osuuskassaan, sekin kuin osana kartanon taloudenpitoa. Osuuskassassa pidettiin myös tilikirjaa kaikesta, mikä voitiin lukea palkaksi. Muonatalous mahdollisti kartanon tarvitseman suuren työvoiman.

KANSANLAKELAITOS	PALKKANPIDÄTYSTODISTEN N ^o 8416911 A			Palkka edellämainittuna aikana, mk	Palkanpidätysrä, mk	Pidätysrä ja työnantajan osuus yhteensä mk
	Työntekijän sukunimi ja etunimet	Syntynyt	Työntekijän verotuskunta			
	Toivonen Elsa Emilin	19/1893	14-01/5 1939	1.100,-	6,-	12,-
	Aika, jolta palkanpidätys on tapahtunut					
	Osmi Rantatalo					
	Työnantajan nimi					

KANSANLAKELAITOS	PALKKANPIDÄTYSTODISTEN N ^o 8416912 A			Palkka edellämainittuna aikana, mk	Palkanpidätysrä, mk	Pidätysrä ja työnantajan osuus yhteensä mk
	Työntekijän sukunimi ja etunimet	Syntynyt	Työntekijän verotuskunta			
	Toivonen Frans Akseli	20/3/1916	14-01/5 1939	1.300,-	7,-	14,-
	Aika, jolta palkanpidätys on tapahtunut					
	Osmi Rantatalo					
	Työnantajan nimi					

Sianhoitaja Elsa Toivosen ja hänen poikansa, nuoren hevostalon miehen Akseli Toivosen palkkaliuska vuodelta 1939. Akseli ansaitsi jo äitiään paremmin.

Tyväki oli melkein moonaväkkii

Tyko: Tyväki oli melkein moonaväkkii. Mut ei ne kaikki ottaneet sitä moonaa. Se oli siit ain, kuu-kauden palkast pojjes.

Raimo: Kuukaure tilikirjaan, siihe kaikki kerättii. Siäl oli puut, viis syltää puita vuares ja perunamaata. Ja sit oli maitot ja sähköt. Ja meil ku asuttii erillään, ni saatiin erillinen hinta siitä, et meil oli oma pellonpala. Se laskettiin sillä taval, et tuli kaikille tasavertaset.

Tyko: Ja sik ko oli ensimmäinen päivä ni se laskettiin tilistä poies.

Raimo: Sit vedettiin pitkä viiva ja sit tehtiin vähennyslasku, ja se jäännös oli aika pieni joskus. Mää olen aina ihmetelly, mul on tuol isän vanhoi vastakirjoi. Se on kumma miten rahaa sai, se oli niin pieni määrä et tänäpäivänä ihmettelee et millä ne eli. Tiätysti hiuka sit tuli ko meil oli lehmä ja vietiin maitoo meijeriin, mut ei siit paljon kans tullu.

Tyko: Ja mää muistan ko Lehtosen Arvi puhu et hei isä meni pyytämään, olikse se kymmenen markkaa vai mitä, pankist rahaa. Isäntä sano et mihi sää rahaa tarviit. Ja Rooperti sano et kyl mun vaatteitaki täytyy ostaa. Vaatteit varten.

Raimo: Eikä varmaan ostettu kovin usseen.
 Sirkku: Mitä rahalla ostettiin, ruokaan ei käytetty rahaa?
 Leena: Kahvii. Jauhoo ei tarvinnu ostaa ja voin ki sai viäl.
 Raili: Eikä vaatteitaka paljo ollu ko ei ollu vaatekaapejakkaan. Eik kerran vuodes sit saanu jonkun hamekankaan tai jottain?
 Leena: Joululahjaks sai hamekankaan.
 Sirkku: Saik itte valita?
 Leena: Ei, ei, ei missään tapauksessa.
 Arimo: Mitä se oli, jottain kartanon verkaa sit vai?

Leena: Em mä tiä, kyl ne oli ihan nättei semmosii, ruudullista. Ei mittää disainii ei. Miähet sai sit jottai flanellii, et sai pairan, ja alushousuiki sillon tehtiin.
 Tyko: Äitiki ruukas neuloo niit paitoi.
 Sirkku: Neuloiks hän omal perheel vai muille kans?
 Tyko: Muilleki.
 Leena: Kyl Hippoksen mamma neulo paljo. Ja kuro sit sitäki enemmänä.
 Yrjö Vuolukan vastakirjan sivu vuodelta 1938. Hevospäivä maksoi 25 mk, hehtolitra kauroja 75 mk ja korvausta omasta asunnosta sai 50 mk kuukaudessa.

Maalisk 3 hevonen jst. n	25	1938	
" 1-30 1st hl kauroja	11250	Maalisk-lla 24 pöä 27-	600 -
" " Kunnan maks. -otant	80 -	" 6.5 - " 27-	3250
Jouluk 31 1st hl kauroja	75 -	Joulukilla 24.5 - " 27-	61250
" - 50kg Maunajauhi.	75 -	Korv. omasta 2 kll.	100 -
" 31 Rahaa	92750	<u>Yht</u>	<u>1375 -</u>
<u>Yht.</u>	<u>1375 -</u>		
Tammik:lla 2 hl kauroja	150 -	1939	
" Panomaketti hundi	95 -	Tammik:lla 25 pöä 27-	625 -
Helmik 3 Rahaa	380 -		
<u>Yht</u>	<u>625 -</u>		
Helmik:lla 2 hl pökiitä	75 -	Helmik:lla 24 pöä 27-	600 -
" 1/2 " kauroja	11250	omasta asunn. 2 kll.	100 -
Jouluk. 15 Rahaa	51250	<u>Yht</u>	<u>700 -</u>
<u>Yht.</u>	<u>700 -</u>		
Maalisk:lla 1.5 hl kauroja	11250	Maalisk:lla 24 pöä 27-	600 -
Shuhtik 3 Rahaa	48750		
<u>Yht</u>	<u>600 -</u>		

Kalaa kartanon koskesta, lihaa omasta possusta

Raimo: Merrat sin ain keväisin aikasin laitettiin koskeen ja rysä sin niämeen. Kyl siin kalaaki tuli hyvin oikeen. Ja sai kans kalastaa, ei siit kukkaan koskaan tullu mittään sanomaan.

Tyko: Jos isännältä kysy joku kalastuksesta, ni isäntä sano et meidän omat miähet kalastavat. Melkeen joka miähel oli joku rysä tai kätiska, merta.

Arimo: Siit sai sit leivän jatket hyvin.

Raimo: Nii se oli hyvinki tärkkiä sillo sodan jälkeenki.

Akseli: Määki menin kerran päivällistunnil sinne rysää kattomaan ja tuli seittemä lahnaa.

Arimo: Olik nää kosken nurkat, ne kivet semmonnen paikka et siel pikkupojat prukasivat ongel käydä?

Akseli: Joo, on se ollu. Mutta kyllä koulupojatki on käyny siellä.

Tyko: Kyl siäl onkel käytiin, mut yleensä siäl oli rysät. Ja sit oli katiskoi ja, semmottii koskimertoi. Melkein jokasel siäl oli joku pyyrys ja siält tuli hiuka särvint. Meiä isälläki ja Koskisel, puutarhuril, oli piän rysä siäl ja kyl Lehton Kostillaki oli. Kyl siäl usseemman rysää oli. Ja oli vaikia kattooikki, sikko tuli joki tukkii täyteen, ni siäl tukkien joukos.

Arimo: Meniks pyydykset sit joskus?

Tyko: Ei. Kyl siäl oli vettä sen verran, et se rysäki oli veden alla, tarpeeks syvällä.

Tyko: Melkein jokasel työntekijäl oli suvisin sika kasvamas. Vuolukallaki oli siin metäs sikakoppi, sen kallion takan semmone piäni koppi. Lehton Kostil oli puuvajan päätys ja Lehtosen Paavol oli ja. Kyl siin kolme sikakoppi oli puuvajan päätys.

Arimo: Ja kartanost sai tämän possunalun vai?

Pitopossu, talven lihavarasto.

Kuva ei ole Yläneeltä.

Tyko Hippoksen albumista.

Tyko: Ei ko kyl ne täyty ostaa itte. Jokanen kasvatti porsaan koton. Sit se tapettiin syksyl ja siit pantiin toinen takakontti Lehtikankareen palvisaunaan ja sit sitä syätiin pitkän aikaa.

Leila: Ja toinen sualattiin.

Tyko: Joo, ja sit keitettiin kevääl saippuaks. Vuolukoilla oli myös lammaskarsina ja -katos sikakopin vieressä toisella puolen Turku-tietä.

Liisa: Mykkäläs oli ain kaks lehmää sillon, ko määki olin ihan piäni. Ja joku mullikka, ja lampaiki oli pari vissii. Ja porsast aina pidettiin ja oli ain lihaa siäl aitas, tiinus sanottiin. Kanoi oli kanssa joku kolme-neljäkymment. Sai viär kanoi kauppa. Taik kananmunii. Ja sit kaupast tuatiin näkinkenkäpussit¹, vai mitä ne o. Ja kaupan auto sit jätti kiven pääl sin maantiän viäree. Eik sukkelaa ollu? Ja Eetla makso sit ku tuli tualt mailmalt. Oli rahaa saanu kokkoo. Niillä, jotka asuivat kartanon torpissa tai omassa mökissä, kuten Mykkälän väki, saattoi olla myös peltoa ja puutarhaa omalla nurkalla.

¹ Simpukankuorista murskattiin kanoille kalkkia.

Liisa: Lepistöl oli kaks sarkaa niil. Ja perunaa ne viljeli siin toises ja sit sil oli marjapuskaa. Mustaa viinimarjaa olivat istuttanee siihe talon ympäri. Ja oli Mykkäläski omenapuit ja marjapuskai. Lepistös pirettii lehmää ja porsast. Ei siäl mittää ollu sellast hättää.

Arimo: Olik Lepistös kanoja kans?

Liisa: Oli siäl niitaki vähä. Ja kiukkunen kukko.

Arimo: Anto kyytii. No entäs Malmil?

Liisa: Oli sil Miinal muutama kana. Ei siäl muuta ollu. Ei siäl porsastakaa koskaan pidetty.

Arimo: Eikä Pöllöläskä varmaan.

Liisa: Ei siin ollu muuta ko puuhuane.

Arimo: Ja sama oli ilmeisesti siäl Mykkälänmäen asunnoissa ja Mykkälän koulul. Olik niil elukoita?

Liisa: Lindforsil pitivät sikkaa Mykkälänmäes. Niil oli ain possu sikakopis.

Arimo: Ilmeisesti saivat sit kartanost ostaa maitoo ja.

Liisa: Juu.

Aatto: Meillä oli tallilla sika, ja Akselil oli pari kuttua. Tehtiin kutunjuustoo. Se oli hyvää! Ne oli niinko Akselin lehmiä. Kaija oli toisen nimi, mut emmä toisen nimmee muista. Tallil oli semmonen piäni lokero siäl, mistä ajettiin lantaki ulos.

Arimo: Kyl kai Toivosen Akseli kävi joskus Mykkäläs kans?

Liisa : En muista, mut sen äiti käve kumminki. Sen oli porsaski siäl yhteen aikaan.

Arimo: Mykkälässä?

Liisa: En määkään tiär, mikä tähre. Siäl navetas.

Arimo: Se oli Mykkälän päiväkodis sit hoidos. Anja, Akselin ja Aaton sisar, muistaa hyvin Mykkälän hoitopossun. Possua alettiin pitää Mykkälän talon navetassa, kun osa Toivosen perhettä muutti tallilta koulurakennukseen.

Anja: Mykkäläs käytiin paljon. Haettiin munia aina Mykkälästä, mä muistan sen kun mentiin hakemaan siält. Ja sit meil oli porsas. Se oli Mykkälän navetas!

Sirkku: Miks se oli siäl?

Anja: No sitä varten kun siin koulumäes ei ollu semmost paikkaa, misä se ois pidetty. Määki muistan, ku mää olin kannun kans viämäs sinne ruakaa. Se oli kahren tai kahren ja pualen litran peltikannu. Semmonen, kun oli yhtä suuri se kansikin siin. Mää menin sitä sinne viämään ja mää kaatusi ja ne ruuat meni kalliol. Mää menin sinne ja mää sanosin Ailil et mun kävi tämmötti ja kui mää uskallan mennä kottii. Aili sano et, no ei puhuta mittää. Mut kyl siit sit puhe oli jälkikätee. Vanhaskartanost se porsas tiätysti ostettiin taik saatiin, ko emmä sitä tiärä. Mut siäl se oli Mykkäläs aina se porsas. Ja Ailil oli kans siäl porsas.

Sirkku: Te kävitte sit ite viämäs ruuan sinne.

Anja: Itte viätiin, ko ei siit niin pitkä matka ollu siihe.

Arimo: Mut kartanon omis tuotantotilois ei sit ollu mahdollisuus kenenkään työntekijän porsast pittää?

Anja: Ei siäl ollu, ei.

Arimo: Mykkälän koulussaki on ollu possunkoppi joskus, Akseli muisti.

Anja: Juu, siihen tehtiin sit semmonen puuvaja siihen päähän. Siin pidettiin porsast, et ei se sit enää ollu Mykkäläs.

Sirkku: Ja jo sillon, ku siäl oli ollu opettaja.

Arimo: Nii ku opettaja Perttinä ja kättilö asuivat siäl, se Laiko.

Raili: Mettälän Tiltal ko asu Mykkälänmäes ja hoiti tallinnavetas mullikoi, oli semmone lammas sit siäl kans, misä mullikoiki oli, semmone Valma-nimine. Mää hai sitä ain meil Mykkälää, yhtmittaa. Mää tykkäsi siit ja sit se kulki mun viäres koko aja, et ei mittä remmiikä ollu. Ja

sit se tuli sisällekki mun kans tiätenki. Sit sil rupes niit papenoi tulema ja Tilta nappas äkkii tost tiskipöydält mukin ja kulki mukin kans peräs. Papenat meni mukkii. Se oli niin kiva. Sen tähren mää vissii villakoiristaki tykkään ko ne oli samantapaisii ko se lammas.

Väen elikoiden laidunnus ja rehustus

Arimo: Laidunnettiink niit Mykkälän ja torppi-en elukoit myös kartanon puolel?

Liisa: Kato siäl mettis sai aikoinas käyrä. Mut sit se lopetettii. Ja sit täyty Mykkäläs lehmät lopettaa nii, ettei jääny ko yks. Ko ei ollu sit ruakaa, sitä aluet.

Arimo: Minkä takia siält kartanon mettist sit pois joutus?

Liisa: Siält tuli semmonen metsäteknikko ko sano, et ne syä taimet. Et ei saa antaa ihmisten lehmäin käyrä ku omakka lehmät ei siäl käynee, ne oli laitumel.

Arimo: No olik siin kartanon mettis, ko Mykkälän lehmäk kävi, niin joutuk siit maksamaan jottai vai saiko vaan käydä?

Liisa: Ei siin mittää maksamaa joutunu, muuko airat piti semmoses kunnos, ettei ne päässy kartanon tiluksil. Niinko ei päässeekkä koskaa. Kevääl äijälauma käve ne airat läpitte.

Arimo: Misä Lepistö sit karjaa laidunsi, ku se oli kartanon torppa. Olik jottai aluet siäl?

Liisa: Ei siäl laidunta ollu sit enää missään. Se niitteli niit kartanon ojareunoil.

Arimo: Pyärtynii, sanottiin.

Liisa: Ja sitä Makasiininmäkkee, ku on siin Mykkälän tiähaaran paikkeil.

Arimo: Semmosii joutomäkii, niittyi sit. Lepistös oli kuitenkin aika hyvin asiat sit, ku siäl oli lehmäki omast takkaa.

Raimo Vuolukan isä Yrjö asui lapsuutensa ja nuoruutensa Riihimäen väenasunnossa isän-

sä ja sisarrussarjansa kanssa. Hän muutti avioiduttuaan vaimonsa pienelle kotitilalle Ruusuun Lietsassa. Tila oli itsenäistynyt kartanosta 1923. Yrjö kävi sieltä käsin kartanossa töissä, traktorimiehenä.

Raimo: Me viätiin piänestä pojasta alken lehmää tohon tiänvarteen. Kivelään asti kilometri ja takasin ja tonnepäin vähän matkaa. Siin sitä lehmää syötettiin. Se Vuakko-niminen lehmä, mitä mä enimmäkseen kuljettelin ja syättelin, rupes laihtumaan. Ihmeteltiin, mikä siin on ja et se on sairas. Mut ei siin sit vaan mittää ollu. Karjakko Hippos kävi kattomas ja kuka milonki. Ja olik se sit eläinlääkäri oikeen, ku tuli kattomaan ja sano, et ei tämä voi syärä, ku tält on hampaat kulunu. Tämä on loppu nyt. Kun se tota santast tiänvarsiheinäa koko ikäs söi, ni hampaat kului pois. Se täyty tappaa. Sit talutettii se tonne teurastamoon tosa kunnalliskottii vastapäätä siin mettäs. Kyl me hankittiin heti uus lehmä. Hiakkatiä ni aina se pöllytti, vaikkei siin liikenne hirveen suurt ollu. Kyl tuli paljo ihmisii ku morjesteli minnuu ko mää tual aina olin tual tiän viäres. Kaikki tuli tutuks.

Erkki: Se on vähän kun Rantasen Vanni, kun kans elukoitas paimenteli siin tiän viäres jatkuvaste ja Seppäne linjapiiili Säkyläst Poriin ajo. Vanni kysy sit kerran Seppäsen Onnilt, et tunneks mua, kun tuli kyytiin. Ja Onni sano et tunnen kai, ku mää olen kolmekymment vuatta sun tyäpaikkas läpi ajanu.

Raimo: Heinää sai tehdä muuallakin. Pitäis tili- kirjoist kattoo, oliksi niist laskua niist heinistä.² Joka tapaukses jokivartta jaettiin Vanhankartanon työläisille. Se aina vaihtui se maa, ei sitä

² Siltä ajalta, kun Raimo huolehti rehuasioista, ei Yrjö Vuolukan vastakirjoissa ole eriteltyä heinästä maksettua rahasummaa. Pari vuotta ennen Raimon syntymää Yrjö maksoi heinämaista 192 markkaa, kun miehen päiväpalkka oli 20 markkaa.

*Yllä Mykkälän Aili ja Heluna.
Alla Suomen Fiinu lehmää taluttamassa.
Kuvat Raili Räikkösen albumista.*

saanu yhtä paikkaa kuin sen yhden vuoden. Sit se taas vaihtu. Se oli hyvä tietty, ettei mitään kateutta ja muuta tullu niin paljo. Joki-kaista pellon päästä jokkeen asti, se jaettiin, et jokanen sai semmosen aika pitkän pätkän kyllä. Ja sit sai pellon ojatki koota, mikäli siin oli semmost viljaa, et Onni anto siit ottaa. Jos siin oli ruist ja muut, ni ei niit saanu mennä tallaamaan. Sitä kannettiin narulenkkin pääs ylöspäin tai alespäin. Seipäät laitettiin sit tänne ylöspäin tien varsiin. Sata seivästä lehmille ja sit lampaille kaksikymment tarvittiin meil aina talven varalle. Se koottiin, nuohottiin noista rannoista aina. Se ol tiätysti hyvää luannonhoitoo. Rikkaruahot lähti pois, kun niit aina niitettiin. Mut se oli kamalan tarkkaa, ettei sotketu viljaa ainakaan. Siäl ojanpohjas kuljettiin. Meiänki papa, se oli tyäajan päälle se, seittemän, kahreksan aikaan illal.

Olavi: Meil ei Niämes koskaan ollu sikkaa eikä porsast, meil oli pitkän aikaa lehmä. Äimä oli yks ainakin nimeltäs. Siin oli semmonen vanha paha navetta. Ojanvarsii niitettiin. Ja monta kertaa kiukutti ehtoisin ja pyhäsin. Toiset pyöräili kesävaatteis ja itte kulki tual ojanvarsii niittämäs, tollasena sällipoikana. Niitteli joenvartta. Ja sit taas ko kartano viljan korjas, ni jos ne ei ollu märäntynei, ni heinät koottiin siält sit kartanon hevoscärryil.

Tyko: Siin oli kova tyä, ko viljaaki oli pelol, nii se heinä kannettiin sarkaojan, pellon päähän. Sinne päisteeseen seipääl.

Olavi: Meil ei sit sunkaan ollu kettään kanta-jaa, seipäät vaan sinne ojanvarteen pystyyn.

Tyko: Misä oli enempi tillaa, ni siihen voi pistää. Ja ojanreunal oli vahva heinä, katos ku ojanpohjal saakka sai niittää.

Arimo: Hyvä kostea paikka semmonen, ojanpienareet.

Muonapalkka

Kartanossa oli monenlaista muonapalkkaa. Työläisen palkkaan kuului tietty määrä luontaisetuuksia. Ellei niitä tarvinnut, sai korvauksen rahana. Jos vaikka asui omassa asunnossa, siitä sai rahakorvauksen, tai ellei tarvinnut täyttä määrää perunamaata, sai erotuksen rahana. Muonan päälle saattoi kartanosta ostaa jauhoja ja vaikkapa oikeuden rehustaa omille elikoille kartanon pellon pientareilta. Kartanosta saattoi vuokrata myös hevosen tai hevosparin.

Muonaan kuuluivat asunto ja sähkö. Sähkö merkitsi yleensä vain sähkövaloa.

Polttopuut

Puita kuului naisten muonaan kolme syltää (syltä tilavuusmittana 4 m³), miesten muonaan viisi syltää eli kaksikymmentä mottia vuodessa. Lisäksi tulivat saunapuut talon puolesta väensaunaan.

Maito

Maitoa kuului muonaan litra päivässä. Ylimääräinen maitolitra maksoi 1935 yhden markan.

Vilja

Muonaan kuului myös vilja-annos. Kartanon sillanpielen aitassa oli jauho- ja ryynivarasto. Toisella puolen tietä oli mylly, jossa talon vilja jauhettiin. Aitasta sai mennä hakemaan sen määrän jauhoja, joka muonaan kuului, ja työnjohtaja merkitsi sen papereihin. Vastakirjassa useimmat merkinnät liittyvät viljaan ja viljatuotteisiin.

Perunamaa

Kartanosta saatiin perunamaata 50 syltää (syltä pituusmittana tässä 178.5 cm). Työnjohtaja mittasi ja merkitsi kullekin oman saranosansa. Talon puolesta vedettiin vaot auki hevosella ja tiettyyn päivään mennessä oli perunat kylvettävä. Ja sitten kylvövaot ajettiin taas tukkoon. Itse hommattiin siemenperunat ja itse istutettiin.

Perunat säilytettiin Riihimäen talon alla olevassa perunakellarissa.

Ovet avattiin kerran viikossa ja väki haki perunansa viikon tarpeisiin. Myös kartanon siipirakennuksen kivikellarissa pidettiin perunoita.

30 vuotta ja vanhuudenturva

Työ sujui kartanossa ilman viikottaisia vapaapäiviä tai lomiam, kun eivät lehmätkään lomailleet. Uudenlaiset työehtosopimukset ja ammattiliitot eivät kuuluneet kartanolaisille. Maailma muuttui ympärillä. Kartanossa kekeiltiin ja otettiin käyttöön uusia teknisiä laitteita, mutta työoikeudellisia uudistuksia isäntä karttoi ilmeisesti taloutta murentavana.

Tyko: Tuli sodan jälkeen se työehtosopimus et navettaanki ruvetaan saamaan vapaapäivii. Navetan esimiähen meijän isän täyty men esittämään isännäl sitä, et semmotteet vapaapäivät tulee lakimääräiseksi. Et siihen tarttis sit ottaa niinko vapaapäivän tuuraaaja. Ja isäntä meinas kylmäst vaan, et kyl Hippos vapaa saa. Sit oli jokusen päivän pääst karjakon paikka lehres auki. Et se vapaa alko siit sit.

Tyko: Eläke alko, ko oli 30 vuat ollu talon töis. Sillo talost ei saanu poijes. Sit täyty järjestää niin paljo hyvää tyätä, et pysty tekemään viimiseen saakka. Ja isäntä piti siit pykäläst kii. Vualukan pappaki teki töitä niin kauan ku se pystys: Se veisti seipäi, korjas laitumen aitoi ja kaikkii semmottii. Sikko se hiuka halvaantus, ettei se pystyny, ni sit sen täyty jää pois töistä. Ja Vualukan likakki, Hilja ja Helka, sai asunnon ja puut ja valon kartanost ko ne oli yli 30 vuat. Ja Linnasuun Miina oli kans. Se oli senaikanen työehtosopimus, et kun 30 vuat on talos, sitä ei saa poijes. Et on isännän annettava asunto ja puut ja valot. Ja sit jos oli semmonen, et tuli jottai, niin isäntä käskee lähtii poijes ennen ko tuli se 30 vuat täyteen. Ja monta lähti sit, ko tiäsi tämän pykälän, ni vapaaehtosest. Kon sit ruvettii rakentammaa jo ittel omakotitaloi. Nämät Lehtosen Arvi ja Paavoki ne rakensi siihen Mäikkälän viäreen omakotitalon ja saivat

ostaa Vanhastkartanost hiukan peltoo, ja ne muuttivat sinne.

Tyko: Vualukan likat, Hilja ja Helka, jäi pois töistä, ko lehmät pistettii poijes.³ Ne oli niin kauan töis siäl, et sit siirtyvä eläkkeel. Sillon tämä kartanon emännän Ailin sisko sano, et kylmar he siirtyy niinko talost poijes sit. Mää tein siäl työnjohtajan virkaa. Seittämänkymmentneljä mä menin kartanoon ja siäl mä

3 Tämä tapahtui huutokaupalla 1979. Silloin Onni Rantasalo ja Aili-vaimo olivat jo kuolleet.

*Linnansuun Miina ja kissa.
Raili Räikkösen albumista.*

*Alma Lehto, Helka Vuolukka ja Hilja Vuolukka
Riihimäen portailla 1970-luvulla.
Ossi Mettälän albumista.*

olin sit toistkymmment vuat. Nii sikko lehmät pois pistettiin, ku se huutokauppa oli, ni Hilja ja Helka jäi eläkkeel. Mut tämä emännän sisko sano, et eiks he muuta siit poijes, et on talon huane, et siit tehrään joku varasto. Mää sanoin, et ei sunkaan ne muuta, et senaikainen eläkelaki on semmonen, et asunto kuuluu Vanhastkartanost ja puut ja valo. Ja se juttu loppus siihen.

Arimo: He asuivat siin sit elämäs loppuun.

Tyko: Et mun täyty siit oikast niit eläkepykälii.

Arimo: Se oli heijä syntymäkotos tämä.

Tyko: Hein isä tuli mylläriks Vanhaankartanoon ensi.

Sirkku kysyy Siskolta Ojalan Kallen perheestä: Teijä äiti meni sitte sinne navetta-apulaiseks, ku teijä isä ei pystyny enää tekeen hommii, ja sit te asuite siäl Riihimäes?

Sisko: Sit ku isä ei jaksanu tehrä enää siäl tallil töitä, henkästy vaan, oli pakko laata. Äiti oli ollukki vähä sillontällön navetas, mut ei

vakituisest. Ja Franssi oli sit siihe Uuteen Päivään kirjottanut semmosen, et eikö kartanon herra tunne velvollisuuksiaan, maksais niinku eläkettä. Ja isäntä – kui sit joku oli viäny se isännäl lukkee se lehre – isäntä oli tokassu vaa, et eiks se riitä, ko hän on järjestäny vaimolle töitä. Se korvaa sit sen eläkkeen ko hän järjesti töitä. Ei se saanu eläket, ennen ko tuli semmone piäni kansaneläke. Sen mää muistan, ko se ennen kualemaas sai hiuka jottai semmost, mut hyvin piäni se oli se tämä kansaneläke.

Sisko: Se oli niin metkaa, ko sehä oli semmone korttiaika katos. Sillon oli viäl sokerikortit ja viinakortit ja tupakkikortit. Miähet pyysi sit, ko isäl aikaa oli, et menes sää hakkeen viinaa, Turkkuu saakka. Et men sää hakemaa, ni he maksaa sit sulle niinko kyytipalkkana. Ja isä kävi hakemas ja sit sai hiuka enempi ki ko kyytipalkkaa. Ja sama tupakan kans, et pirä vaa se tupakkikortti, et ko heil ei tupakka riitä, ni he haki mun isältäni sit sitä tupakkaa ja maksoivat taas pikkasen enemmän, ni isä tianas siin sit hiuka. Sai siit hiuka leipäraha. Se on siinä ollu alkupääs 50-lukua sit, ko hän viäl jakso mennä kaupunkiin. Linja-autos meni Turkuun ja toi se lasti. Kortti täyty siin olla sit kummin ki. Ja monta kertta sanos sit et teki jonku syy, et sai neljä pulloo, muuten ei ois saanu niinkä paljoo vissii. Joku oli syntymäpäivä tai nimipäivä. Nii sit miähet sai taas hänelt, ko ei hän mittää alkoholi sillai ottanu.

Järjestäytymisyrittäjä ja siirtolaisia

Raimo: Tänne perustettiin Vanhaankartanoon, miehet perustivat Maa- ja metsätalousliiton osaston, salaa kylläkin. Sit Onni sai tietää, et semmonen oli tänne perustettu. Onni oli sit vaan ilmottanu, et siin on kaks vaihtoehtoo. Viedä se kirja pois, se jäsenkirja, tai sitte läh-tee kirjan kans itte pois. Ammattiyhdistysliiket-tä ei hänen rajojes sisäpuolel tuotu. Vaihtoeh-toi oli aika vähä. Meil oli se kirja, se oli tosa kaapissa, määki muistan sen, olen sen nähny, mut siält se on hävinny. Ja äiti oli pahana kans, et se täytyy viär pois. Ojalan Eino siin vissiin oli puheenjohtaja. Siihen se loppus sit, niinku työehtojen käyttö täällä. Tääl oli vaan muut eh-dot.

Sirkku: Mitä vuosikymment tämä oli?

Raimo: Tämä oli sodan jälkeist aikaa. Sillon kun alko voimistuu nämä työehtoasiat. Neljän-kymmenen viiden ja viidenkymmenen välis, sitä aikaa.

Arimo: Se oli murrosaikaa.

Raimo: Se oli murrosaikaa ja varsinki täällä, kun oli murrettavaa. Jossain teollisuusaloilla se meni pakostaki. Kaikki muuttus yhteiskun-nan mukkaan, mut tääl ei muuttunu mikään, ilman suurta vääntöä.

Arimo: Kävi niinko Hippoksen Tykon isäl. Meni vapaat puhumaan, ja kyl Hipponen vaan va-paat saa, ja sai kenkää.

Raimo: Kyl siält tuli Vuolukan Yrjöki naama pu-nasena joskus, kun oli jottain koettanu saada lomaa tai jottain, ja ei ollu saanu. Ku muuton-

Vasemmalta Ojalan Kalle, Suomisen Jalmari, Vuolukan Kustaa ja Ojalan Eino. Sisko Kallionpään albumista.

kaan ei ollu aikaa tehdä näitä piäniikään töitä, mitä tässä oli, kun lehmänkänntyrät ja lampaat ja porsaas täyry saada ruakaa. Sitte kun ei saanu siihenkään sit vapaita, ni kyl se ottaa päähän. Ja sit se oli aika raskas potti viäl toi siirtolaisten tulo tänne. Ja Vanhankartanon torpparit oli sit niit peltotöit tekemäs ku ei niil tulokkail ollu traktorei viäl sillo, eikä paljo hevosiika. Me tehtiin kaik Vanhankartanon työkaluilla ja Vanhankartanon traktoreilla. Se oli paljon, kun se oli yli toin normaalityön. Muutettiin vaan toiseen peltolohkoon. Kyl se oli, meiän isäki, täytyy ihmetellä kun se kesti sen.

Noi joutus ajamaan yäkaudet isä ja Kosti, ja sit ne raukat nukkusivat ja meni viäl traktori päisteisiin. Kyl mä muistan, kun mä vein kaffee papal tonne Ärrinpellolleki. Mää olin jo senverran kasvanu, et mää uletuin traktorinpolkimiin. Ja sain äestää, se oli Onnilt pyydetty lupaki. Ei pelloil, jotka ovat joelle. Mää en saanu semmosil ajaa, mut noil mettäpelloil. Pysyin siäl sit siäl metäs.

Osuuskassa sijaitsevan kartanon itäisessä siipirakennuksessa joen töyräällä.

Kuva: Tero Kivimäki 2006.

Palkka pankkiin

Kartanon palkat maksettiin aina Osuuskassan kautta, kun taas 1946 vieressä toimintansa aloittaneella Yläneen Sahalla sai tilipussin suoraan käteen. Sahasta tulikin kartanon alueen nuorten työpaikka, jonka maksamat hyvät palkat lisäsivät kriittisyyttä kartanon palkkausjärjestelmää kohtaan.

Tyko: Ko mukulan oltiin lanttumaallaki harven-
tamas, ni siält Osuuspankist palkka maksettii
ja kaikki kartanon työmiähet siält palkkas sai.
Ja paljon Kirkonkylästäki asioitiin, ko se oli ai-
noa Osuuspankki.

Arimo: Mimmones se pankki, onk siit jääny jot-
tain mieleen, milt se tuntu sinne mennä?

Aarne: Juu, siäl mää vissiin jonkun pennin sain
perkausrahaa. Ei se oikeen nykyajan pankilt
tuntunu. Sinne olis tarvinnu jättää kaikki rahat
vaa. Semmoselt se vähän tuntu. Ettei niit olis
saanu nostaa.

Sirkku: Joutui perustelemaan.

Arimo: Siäl oli semmonen nainen, joka hoiti
sitä.

Aarne: Se oli Rantasalon sisko.

Arimo: Suoma. Hän asuki siin piharakennuk-
ses.

Anja: Hän piti sitä pankkia. Muistan kun sinne
mentiin. Oli saatu siältä pankista tämmönen
neljäskulmanen lipas. Se mua harmitti, kun
se piti palauttaa. Siin oli kaks hevosta, oli joku
tämmönen hevosharava, tai olikse leikkuuko-
ne, ja mitä siin oli kuvii sillai siin ympärillä. Se
oli korkee peltinen. Siin oli kahva ja reikä, mist
rahat pantiin. Muistan aina, kun mää olin äitin
kanssa viämäs pankkiin ne omat rahat sitte.
Se siäl avattiin avaimel. Oli pankkikirja.

Sirkku: Saik siält joskus nostaa rahaa?

Anja: No sai siält nostaa.

Sirkku: Nostiksä joskus johonki tarpeeseen?

Anja: No äiti siält sit vissii, emmää itte hake-
nu.